

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YEREL KİMLİĞİN DURUMU

The Local Identity in The Age of Globalization

Eyyüp CEYLAN 

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentleşme ve Çevre Sorunları,
Yüksek Lisans Öğrencisi, eyyupceylann@gmail.com Ankara/Türkiye

ÖZ

Küreselleşme, bireyler ve devletler üzerinde daha önce görülmemiş değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, gerek devletlerin idari yapılanmasında gerekse yönetim anlayışlarında ortaya çıkmaktadır. Bireyler üzerinde ise gündelik yaşamlarında yeni süreçlerle ve deneyimlerle kendisini göstermektedir. Küreselleşme sürecinde devletler ve bireyler ekonomik, çevresel, toplumsal, siyasi ve kültürel baskılara maruz kalmaktadır. Kültürel baskılar devletler açısından ulusal kimlik oluşturup oluşturamama noktasında ortaya çıkmaktadır. Küresel kültür, ulusal kimlik üzerinde aşındırıcı etkiler yaratarak homojen bir toplum oluşturma gayesindedir. Diğer yandan yerel kimlik, küreselleşmenin ve kültürel baskıların ortaya çıkardığı bir kavram olarak yeniden yaratım sürecindedir. Bu yeniden yaratım süreci; birincisi, küreselleşmenin sonucu olarak zaman-mekân sıkışmasıyla ortaya çıkmaktadır. İkincisi, devletlerin çevresel sorunlar ve güvenlik açısından yetersiz kalmasıyla bireyler üzerinde oluşan endişe sonucu kendisine yer bulmaktadır. Üçüncüsü, ulus-devletlerin neoliberalizmle birlikte ekonomide azalan hâkimiyetiyle toplumsal refahın azalması, buna dayanarak da yerel dinamiklerin artması şeklinde olacaktır. Dördüncüsü, küreselleşmeyle birlikte hızlanan göç olgusuyla, göç eden grupların kimliklerini korumaları ve yerel kimliklerini yeniden inşa etmesiyle öne çıkmaktadır. Beşinci ve son olarak da Berner’in “metropol ikilemi” kavramıyla önem kazanmaktadır. Sonuç olarak yerel kimlik, küreselleşmenin getirdiği zıtlıklar içerisinde küresel kimliğin karşısında, aynı zamanda onun yanında yer almaktadır. Çalışmada literatür taraması yöntemi tercih edilecektir. Konu hakkında çeşitli düşünürlerin ifadelerine yer verilecek, bunun üzerine bir çıkarım yapılmaya çalışılacaktır. Amaç ise küreselleşme süreci bireyleri, milletleri ve devletleri hızlı bir şekilde aynılaştırırken yerel kimliğin bu aynılaştırma sürecinde durumunu ortaya koymaktır. Bu noktada yerel kimliğin, küreselleşme sürecinin aynılaştırmasının yanında yeniden ön planda olduğu görülecektir. Bu ön plana çıkış, bazı coğrafyalarda göç gruplarını (yine küreselleşme ile artan bir olgu olarak) istemeyen grupların terör eylemlerinde bulunması şeklinde ortaya çıkarken bazı coğrafyalarda ayrılıkçı hareketler, bazılarında ise birbirine kenetlenme vaziyetlerini meydana getirmektedir.

Anahtar Kelimeler

Küreselleşme, Küresel Kültür, Yerel Kimlik.

Keywords

Globalization, Global Culture, Local Identity

ABSTRACT

Globalization have caused unprecedented changes on people and governments. On the government level, these changes show up both on the administrative structure and on the management approaches. On the personal level, it manifests itself as new processes and new experiences in the daily life. During the process of globalization, governments and people experience financial, environmental, social, political and cultural pressure. For the governments, cultural pressures rise concerning forming a national identity or not. Global culture aims to create a homogenous society by creating destructive effects on national identity. On the other hand, local identity is in the process of recreation as a concept which is created by the globalization and cultural pressures. This recreation

process, firstly, occur as a result of globalization by time-space compression. Secondly, it finds itself a place as a result of anxiety which is caused by governments remain incapable on the environmental problems and security levels. Thirdly, it will take place as a result of arising of local dynamics which is caused by the decrease in the social welfare which occurs because of the decreasing dominance on economy of nation-states with the neoliberalism. Fourthly, it becomes prominent by the migration fact that is accelerated by globalization, by the identity protection and reconstruction of local identities of those who migrated. Fifth and the last, it gains importance by the “metropole dilemma” concept of Berner. As a result, local identity, plays a part both oppose to global identity

1.GİRİŞ

Küreselleşme, yaşamın birçok noktasına etki eden bir süreç olarak 1980’lerle gündeme gelmiş ve günümüzde birçok tartışmanın arka planında yer almaktadır. Ekonomik, kültürel, toplumsal, siyasi ve çevresel boyutlarıyla ele alınan küreselleşme, birçok düşünür tarafından farklı şekillerde Küreselleşmenin ekonomik boyutundaki tartışma uluslararası ticaretin çok uluslu şirketler vasıtasıyla yoğunlaşması ve hızlanması, piyasa mantığının tüm dünyaya hâkim hale gelmesi ve sermayenin bu yolla yayılması etrafında olmaktadır. Diğer yandan siyasi boyut ekonomik boyutla da girift bir şekilde bu ekonomik yapılanmanın devletlerarası ilişkileri manipüle etmesi ve ulus-devlet yapılanmasının sorgulanmasını içermektedir. Çevresel boyutta, çevre problemlerinin küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla orantılı bir şekilde arttığı gözlenmektedir, küreselleşmenin arka planında yer alan kapitalizm olgusuyla birlikte tartışılmaktadır. Son olarak kültürel boyut etrafında dönen tartışmalar ise küreselleşmenin dünya yüzeyinde tek tip bir kültürü yaymakta olduğu, dünya üzerinde birçok dilin ve kültürün ölmekte olması ve diğer yandan kimliklerin önem kazanması etrafında dönmektedir. Bu noktada küreselleşme bir yandan kimi kültürlerin ve dillerin sonunu getirip, dünya üzerinde tüketim kültürünü, popüler kültürü yayarken bir yandan da yerel dinamikleri harekete geçirerek eski yerel kültürlerin hatırlanmasını, onların yeniden keşfedilmesini ve melezleştirilmesini içermektedir. Yerel dinamiklerin hayata geçmesi bahsi geçen coğrafyalara bağlı olarak farklı görünüm sergileyebilmektedir. Kimi yerlerde kanlı sonuçları meydana getirirken kimi yerlerde siyasi parçalanmaları kimi yerlerde de çeşitliliğin ortaya çıkardığı zenginliğin farkına varılmasını beraberinde getirmektedir.

Kültürel boyut üzerinde duracağımız bu çalışmada amacımız, küreselleşmenin bir yandan herkesi aynı yaparken diğer yandan bu farklılaşma sürecinin yani yerel dinamiklerin hayata geçmesinin nasıl mümkün hale geldiğini anlamak olacaktır. Bu noktada kültürel boyutta bireylerin gündelik yaşamı anlamlandırmasında kimliklerinin öne çıktığını görmekteyiz. Öne çıkan kimlikler küreselleşme sürecinde baskı altına alınmış ve bireyler yeni arayışlara girmişlerdir. Çalışma içerisinde bazı sorulardan yola çıkacak ve amaca bu sorular neticesinde ulaşmaya çalışacağız. Bu sorular: Küreselleşme kavramı neyi ifade etmektedir? Küreselleşme kavramı herkes için her yerde aynı süreçleri mi doğurmaktadır? Küreselleşme bireyler, devletler, toplumlar ve çevre üzerinde ne gibi etkilerde bulunmaktadır? Kültürel küreselleşme nedir, hangi boyutlarda etkili olmaktadır? Bu etkiler sürecinde birey hangi baskılara maruz kalmaktadır? Bireyin maruz kaldığı baskılar, kimlik üzerinde ne gibi etkilerde bulunmaktadır? Küreselleşme sürecinde yerel kimliğin durumu nedir? şeklinde olacaktır. Sorulara cevap aranırken bilimsel tartışmalardan ve literatürdeki kavramlardan yararlanılacaktır.

2. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Günümüzde olup biten hemen her dönüşümün ucu küreselleşmeye geliyor. Peki, her şeyin ucunun değdiği bu kavram neyi ifade etmektedir? Öncelikle, küreselleşme kavramı üzerinde uzlaşılmış bir tanımın olmadığından söz edelim. Zaman içerisinde bu konuyla ilgilenenlerin bakış açılarına ve ele aldıkları konulara göre tanımlar farklılaşmıştır. Küreselleşme konusunda herkesin farklı bir şey söyleme durumunu Steger, kör araştırmacılar ve fil hikâyesine benzetir. Ona göre kör araştırmacıların fili görmeyip de dokunduğu uzuvlarına göre fil hakkında bir tanım yapma gayretleri, küreselleşme konusunda da aynı vaziyeti göstermektedir (Steger, 2013: 32-33). Bundan dolayı da tek bir tanımdan değil, tanımlardan bahsetmek daha doğru olacaktır. Konuyu uzatmadan bu tanımlardan bazılarını değinmekte fayda var.

İlk kez “Medyayı Anlamak” adlı çalışmasında McLuhan tarafından ortaya atılmış “küresel köy” kavramı medyayla birlikte dünyanın ne kadar tek bir mekân olarak algılandığını ve bu yöne doğru gittiğini ifade etmektedir ve Adıgüzel bu duruma “hep hazır ve nazır olma” ifadesiyle katılmıştır (Adıgüzel, 2011: 3).

1980'lerle birlikte de kavramın çok yoğun bir şekilde tartışıldığı ve kullanıldığı görülmektedir. Held vd., çalışmalarında diğer düşünceleri ve küreselleşme için önemli analizleri verdikten sonra bu yolda bir tanım yaparlar. Buna göre küreselleşme; "Kıtalar ve bölgeler arası etkinlik, etkileşim ve yetke kullanımıyla, akış ve şebekeler yaratan, -hacmi, yoğunluğu, sürati ve etkileri açısından değerlendirilen-toplumsal ilişkilerin ve işlemlerin mekânsal örgütlenmesindeki dönüşümün cisimleştiği bir süreç veya süreçler kümesi... (Held vd., 2014: 89)"dir. Tanımda geçen akışlar fiziksel ya da fiziksel olmayan şeylerin zaman ve mekândaki devinimini, şebekeler ise aktörlerin etkileşimlerini ifade etmektedir (Held vd. , 2014: 89). Diğer yandan şebekeler, bazı yükselen mekânlar olarak da ifade edilmektedir.

Modelski, küreselleşmeyi "Birden fazla tarihsel dünya toplumunun tek bir küresel sistem içinde bir araya getirilmesi süreci..." olarak ifade ederken Giddens: "... uzak yerellikleri yerel olayların millerce ötedeki olaylar tarafından biçimlendirdiği bağlantılar kuran dünya çapında toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması ..." olarak ifade etmektedir (Modelski, 2014: 75; Giddens, 2014: 81). Tabi bu ilişki tersine de çevrilebilir. Bir yandan uzak yerellikler yakın yerelliği biçimlendirirken, yakın yerellik de uzak yerelliği biçimlendirebilir. Önemli olan buradaki ilişkinin yoğun ve hızlı oluşudur. Öten yandan Toureine, küreselleşme ile kapitalizmi birlikte ele almış ve küreselleşmeyi "uç noktada bir kapitalizm şekli" olarak ifade etmiştir (Toureine, 2007: 41). Buna paralel olarak Yeldan da kapitalizmdeki sermayenin kâr güdüsünün ve buna dayanarak sınırsız hareket etme istencinin küreselleşmeyi meydana getirdiği ortaya koymuştur (Yeldan, 2012: 13).

Steger, kendi çalışmasında bazı tanımlara yer vermiş, sonrasında da kendisi, bu verdiği tanımları birleştirerek şöyle bir tanımlama yapmıştır: "Küreselleşme dünya ölçeğindeki toplumsal karşılıklı bağımlılıkları ve mübadeleleri meydana getiren, çoğaltan, yaygınlaştıran ve yoğunlaştıran toplumsal süreçlerin çok boyutlu kümesini ifade etmektedir. Bu süreçler aynı zamanda, insanların, yerel olanla uzakta olan arasında mevcut bağlantılardaki güçlenmeyi giderek daha çok fark etmelerini kolaylaştırmaktadır (Steger, 2013: 31)." Sarıtaş da yine buna benzer biçimde küreselleşmeyi, içerisinde ekonomi, siyaset, devletlerin durumu, sivil toplum vs. konularındaki meydana gelen değişimleri ifade eden bir süreç olarak görmüş ve genel olarak betimlemiştir (Sarıtaş, 2009: 399). Bu noktada küreselleşme tanımlarını yeterince verdiğimizizi düşünmekteyiz. O halde küreselleşme gerçekten de araştırmacının ele alacağı konuya göre farklı tanımlar alabilmektedir. Kimisine göre tek tip dünya toplumu, kimisine kapitalizmin uç biçimi, kimisine göre de artan ilişkiler, akış ve şebekeler vb. olabilmektedir. Her araştırmacı kendi ortaya koyduğu argümanlara göre haklıdır. Biz de küreselleşmeyi, ele alacağımız konuya göre anlamlandırmaya çalışacağız. Şimdi küreselleşmenin etki ettiği görünümlere kısaca değinelim. Literatürde küreselleşmenin etkilerinin küreselleşmenin boyutları olarak ele alındığı görülmektedir. Biz de buna dayanarak ekonomik, kültürel, siyasal, toplumsal ve çevresel boyutlarına birer paragraf halinde aktaralım.

Küreselleşmenin ekonomik boyutlarında milletlerarası ticaretin yoğunlaşması ve hızlanması, piyasa ekonomisinin gelişmesi, sermayenin merkezî olmaması ve finans piyasalarının yükselişiyle işlemlerin bir "tık" mesafesinde olması, vardır. Burada tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan çok uluslu şirketler ve milletlerarası iletişimin artmasıyla ortaya çıkan uluslararası örgütler aktörler olarak yerlerini almaktadır. Ekonomik boyutta küreselleşmenin, sermayenin sınır tanımadan her yere yayılması gösterilmektedir. Bu yayılma sürecinde devletlerin (neoliberal politikalarla da birlikte) ekonomi üzerindeki hâkimiyeti de azalmıştır. Burada neoliberalizm, Colas'ın da deyimiyle ekonomik yönden küreselleşmenin ideolojisi halini almaktadır (Colas, 2014: 134). Diğer yandan örnek vermek gerekirse bir malın üretiminde birden fazla ülkede parçalar üretilmesi ve bu parçaların hızlı bir biçimde taşınarak farklı bir ülkede bir araya getirilmesi, dahası bambaşka bir ülkedeki şirket markası altında çıkması gösterilebilir. Burada metaların değişiminin hızı, milletlerarasındaki ticaretin yoğunlaşması ve sermayenin merkezî olmayışına dair tüm durumlar vardır. Tabi bu ekonomik süreçler kimi devletler için iyi denebilecek vaziyetleri ortaya çıkarırken kimisi için de kötü vaziyetleri doğurmuştur. Bu da ayrı bir tartışma konusudur.

Siyasi boyuta geldiğimizde meselelerin ulus-devlet etrafında şekillendiğini görmekteyiz. Ekonomik küreselleşmenin hız kazanmasıyla ulus-devletin egemenliğinin dönüşümü genel bir tartışma konusudur. Bu noktada Held vd., hiper-küreselleşmeciler, şüpheciler ve dönüşümcüler olarak sınıfladıkları grupları bu tartışmanın etrafında toplamışlardır. Hiper-küreselleşmecilere göre ulus-devletler küresel ekonomi içerisinde erimeye başlamış, güçten düşmüş ve önemsizleşmiştir, bu da küresel sivil toplumun yer aldığı yeni bir dönemi ortaya çıkaracaktır. Şüphecilere göre, "eğer mesele

ekonomik alansa eski dönemlerde ticaret daha yoğunu ve bu verilere bakarak küreselleşme abartılmamalıdır” şeklinde bir görüş hâkimdir. Küreselleşmeden bahsedebiliyorsak bu, ulus devlet sayesinde. Son olarak dönüşümcüler ise küreselleşmeye mesafeli yaklaşıp kesin yargılardan kaçınmışlar, küreselleşmenin dünya düzenini yeniden şekillendiren süreçlere sebep olduğunu belirtip ulus devletin de bu süreçlere göre yeniden yapılanacağını ortaya koymuşlardır. Yani ulus devletin ne çöküşünden ne de yükselişinden söz edilebilir. Sadece şartlara göre yeniden düzenleniş vardır (Held vd., 2009: 136-138). Fakat küreselleşmenin hız kazanmasıyla günümüzde ortaya çıkan genel yapı, neoliberalizmle birlikte devletlerin ekonomi üzerindeki hâkimiyetlerini azaltmış ve devletleri toplumsal refah için etkin politikalardan uzak kılmıştır. Diğer yandan artan uluslararası ilişkiler ve yükselen sivil toplum ve çevre sorunları da devletin eski egemenliğine bir sorgulama biçimi gelişmesine sebep olmuştur. Egemenliğin dönüşümü de devletlerin yeni yönetim anlayışları geliştirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Küreselleşmenin toplumsal boyutunda küreselleşmenin getirdiği ekonomik ve siyasi süreçlerin insanların refah düzeylerine, yaşam koşullarına ve toplumsal alış-veriş içerisinde kendilerine edindikleri yerlere etkileri yer almaktadır. Küreselleşmenin getirdiği ekonomik düzenle birlikte insanların refah düzeylerinin, yaşam koşullarının iyi ya da kötü yönde gittiğine dair görüşler bulunmaktadır. Bunlardan birisine göre, bu ekonomik sistemle gelirin büyük bir bölümüne çok küçük bir grup hâkim olmaktadır ve bu vaziyet gittikçe de hızlanmakta, daha küçük bir kesim daha büyük bir gelire sahip olmaktadır (Haspolat, 2003: 112). Bu vaziyet de ülkelerin ve ülkeler içerisindeki kesimlerin gelirleri arasında büyük bir uçurum oluşmasına yol açmaktadır. Toplumlar arası ve toplum içi ayrışmaların sebebi de bu gelir farklılığına bağlanmaktadır. Diğer yandan Dollar ve Kraay gibi düşünürler de eşitsizliğin artmadığını, artsa bile bunun çok az ülke için geçerli olduğunu, küreselleşmenin yoksulluğun azalmasında muazzam bir güç olarak etki ettiğini ifade etmektedir (Dollar ve Kraay, 2014: 530-531). Toplumsal boyutta bahsedilen başka bir konu olarak toplumsal alışveriş içerisinde insanların kendilerine edindikleri yerler, yani kimlikler sorunu yer almaktadır. Eğlence ve medya sektörünün gerçekliği yeniden formüle etmesi ve bireylerin kimliklerini ve arzularını biçimlendirme girişimleriyle değişimin hızı bireylerin bir kontrol edilemezlik algısına düşmesine sebebiyet vermekte ve bir kimlik bunalımına yol açmaktadır (Eryentü , 2015: 2; Steger, 2013: 107). Zaten bilindiği üzere bireylerin arzularının kontrol edilmesi ve biçimlendirilmesi olgusu “tüketim toplumu” kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bireycilik ve tüketim odaklı kişilerin ortaya çıkması da günlük yaşamda insanların algılarını şekillendirmiş, yaşayış biçimlerini etkilemiştir.

Çevresel sorunların, küreselleşmenin hız kazanmasıyla artışı aşikârdır. Bunun sebebi küreselleşmenin arka planında yer alan kapitalizm olgusu ve bunun ortaya koyduğu ilerleme düşüncesiyle ortaya çıkardığı üretim-tüketim mantığıdır. Küreselleşmenin meydana getirdiği hızlı akışlar, taşımacılık maliyetlerinin ucuzlaması ve yoğun üretim, çevre üzerinde yoğun tahribatı da beraberinde getirmiştir. Sürekli üretim olgusu, bunların taşınması için fosil yakıtların kullanımı ve canlılığın bu şekilde zorlanması doğal olarak çevresel sorunların artışına sebebiyet vermektedir (Kılıç, 2008: 34). Diğer yandan endüstri üretim tarzı birçok ürünün tektip olmasını istemektedir. Bu vaziyet tarımda bile kendini göstermiştir. Ritzer, “McDonalddlaştırma” olarak ifade ettiği toplumun standartlaştırılması sürecinde bu konuya da değinmiştir. Örneğin fast-food sektöründe standart patates kızartmaları yapabilmek için tektip patatese ihtiyaç vardır ve bu tür patatesler yetiştirme ihtiyacının Kuzeybatı Pasifik ekolojisini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Ritzer, 2009: 380). Kusursuz patates üretmek demek patatesin çoğunun israf edilmesi demektir ve dahası bu tarz patatesler üretmek için de ilaçlama ve gübre kullanımı hat safhada olmaktadır. Bilindiği gibi bu vaziyet birçok ülkede birçok tarım ürünüde geçerlidir. Zira ortaya çıkan durumda ne kadar pürüzsüz ve mükemmel oranda meyve-sebze görülürse, o oranda tüketimi olmaktadır.

Küreselleşmenin boyutları arasında konumuz açısından bizi en çok ilgilendiren kültürel boyuta bakalım. Kültürel boyuttaki genel tartışmalar küresel kültürün genişlemesiyle kültürde aynılışma ve farklılaşma arasındaki gerilim, küresel medya şirketlerinin popüler kültür yaratmadaki rolü, dillerin küreselleşmesi ve bazılarının yok olması ve materyalist ve tüketimci toplumun ekolojik sistemler üzerindeki etkisi etrafında dönmektedir (Steger, 2013: 100). Kültürel küreselleşme denildiği zaman şüphesiz en büyük rol gelişen teknolojinin olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle kültürler karşılaşmış, karışmış ve çatışmıştır. Burada ortaya çıkan iki ana durum vardır: ya kültürler karşılaştığında bir kültür diğerini asimile edecek ve tektipleşme ortaya çıkacak ya da kültürlerin çatışması meydana gelecek ve farklılaşma

ortaya çıkacaktır. Üçüncü ve daha az tartışılan vaziyet ise bu karşılaşma sonucu kültürlerin melezleşeceğidir. Tektipleşme açısından bakıldığında yükselen medyayla birlikte bir kitle kültürü yaratma sonucu Amerikan kültürünün dünya üzerinde hâkimiyet kurması öne çıkmaktadır. Gelir düzeyi ne olursa olsun insanların tüketim tercihleri benzerlik göstermekte, giyilen ayakkabı, pantolon, ya da içilen içecek aynılaşmaktadır. Robins bu konuya örnek vererek yaşadığımız şehirdeki ana cadde üzerinde yol boyu yürümemizi söyler; göreceğimiz şey McDonald's ya da Benetton gibi küresel marka zincirleriyle karşılaşmak ve Sony ya da Coca-Cola gibi küresel şirketlerin ürünlerine rast gelmek olacaktır (Robins, 2014: 287). Bu vaziyete göre aynı ürünleri tüketmeye başlayan ve aynı medya gruplarının şirketlerinden aynı reklamizasyon etkisi altında kalmak, davranış biçimlerini de aynılaştıracak ve tek bir kültür meydana gelecektir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Ritzer toplumun bu şekilde bir standart haline gelmesine "McDonaldlaştırma" kavramını uygun bulmuştur.

Kültürel küreselleşmede ikinci ana tartışma konusu olan farklılaşmaya bakalım. Gelişen teknolojinin kültürleri karşı karşıya getirdiğini, burada bir ihtimal olarak tektipleşmenin ortaya çıkabileceğini, diğer ihtimalde de farklılığın derinleşebileceğini söylemiştik. Huntington bu noktada kültürlerin karşı karşıya gelmesi ve farklılıklarının daha da bariz olarak fark edilmesiyle, insanlar arasında bir kimlik arayışının ortaya çıkacağını ve milli kimliğin köklü olmasından kaynaklı olarak da medeniyet şuurunun gelişeceğine ve bunun da tüm küresel politikaya hâkim olacağına işaret eder. İlave olarak bu vaziyete de "Medeniyetler Çatışması" adını verir (Huntington, 2009: 433). Diğer yandan bu milli kimliğin yükselmesi ülke içerisindeki siyasi gruplar tarafından da ateşlenen bir süreç olarak yansımaktadır. Öyle ki siyasi olarak kolay yönlendirilebilir bir grup oluşturmak, homojen bir grup oluşturmaktan geçmektedir. Bu noktada kimlikler meselesinin küreselleşme sürecinde yok olması beklenirken önem kazandığı görülmektedir.

3. YEREL KİMLİK

TDK, kimliği "Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü" olarak tanımlamıştır. Yani birisinin belirli bir kimse olmasını, kendini ifade etmesini, niteliğini, kendisine özgü olan kimlik belirtmektedir. Burada bireyin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartlar bölümü iki yönlüdür. Hem bireyin kendisini tanımlama biçimiyle hem de bireyin diğerleri tarafından tanımlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Güler, kimliği belirleyen iki kavramın olduğunu, bunların da: ait olma ve birey olma gereksinimi olduğunu ifade eder (Güler, 2003: 2). İlaveten, insanların yeme, içme, güvenlik ve harekete nasıl ihtiyaç duyuyorlarsa aynı biçimde bir gruba ait olmaya da gereksinim duyduklarını, bu aidiyetin de kimlikle giderildiğini aktarır (Güler, 2003: 2). Diğer yandan kimlik, çeşitli kademelere ayrılmaktadır. Konumuz açısından burada yerel kimliği ortaya koyacağız. Yerel kimlik dediğimizde kimliğin tanımını ortaya koyduktan sonra yerelin ne olduğunu anlamamız gerekmektedir.

Yerellik genel itibariyle coğrafi bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu coğrafi bütünlük içerisinde köy, mahalle, kasaba, kent gibi birimleri örnek olarak gösterebiliriz. Fakat mesele kimlikle bütünleştirmeye geldiğinde bunun sadece coğrafi bir birimle sınırlı olmadığı görülmektedir. Örneğin kişi kendi yerelliğini başka bir ülkeye gittiğinde anavatanı olarak tanımlarken kendi ülkesi içerisinde hangi şehirli olduğuyla, kendi şehrine geldiğinde de hangi mahalleli olduğuyla ortaya koyabilmektedir. O halde burada Berner'in düşüncelerine katılmamak söz konusu olmayacaktır. Berner, yerelliğin coğrafi değil toplumsal bir kategori olduğunu, bireylerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri ve yaşam dünyalarını oluşturdukları yerler olarak ifade eder (Berner, 2010: 144-145). Böylece mesele yerel kimliğe geldiğinde yerelliğin toplumsal olarak belirlendiğini ve gündelik yaşamın geçtiği yerler olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıda kimlik ve yerelin tanımlamasını yaptığımızı göre şimdi bunlara uygun olarak yerel kimliğe bir tanımlama yapalım. Yerel kimlik, birimlendirme olarak ulusal kimliğin altında, fakat coğrafi sınırı bireyin ona atfettiği toplumsal role göre ve gündelik yaşamına göre değişebilen, başkaları ve kendisi tarafından bir aidiyet hissi yaratan, kimi zaman toplumsal bütünleştirici kimi zaman da ayrıştırıcı süreçleri getiren değerlerin bütünüdür. Şimdi bu süreçlere küreselleşmenin nasıl etki ettiğine değinelim.

4. KÜRESELLEŞMENİN YEREL KİMLİĞE ETKİLERİ

Küreselleşmenin yerel kimliğe etkileri dediğimizde karşımıza ilk olarak küreselleşmenin sonuçları arasında sayılan zaman-mekân sıkışması gelmektedir. Zaman-mekân sıkışması Harvey'in ortaya attığı

bir kavramlaştırma olarak ortaya çıkmıştır. Harvey, üretim süreçlerinin azalması, dünyanın etrafının çok hızlı dolaşılması, yani mesafeleri alış süresinin azalmasıyla yirmi dört saatin çok uzun bir süre haline geldiğini ifade etmektedir (Harvey, 2014: 318). Böylece ilk olgu olarak hız kavramı önem kazanmaktadır. Diğer yandan mekânların bu denli hızlı aşılması mekânların küçülmesi olgusunu da beraberinde getirecektir. Yani bir yandan zamanın en ufak parçasının bile değerli hale gelmesi, diğer yandan da ufak zaman parçalarında kat edilen mesafenin artması ortaya zaman-mekân sıkışmasını çıkaracaktır. Harvey, neden sıkışma terimini kullandığını şöyle ifade eder: “ “Sıkışma” terimini kullanıyorum, çünkü bir yandan kapitalizmin tarihine hayatın hızının artışı damgasını vururken, bir yandan da mekânsal engellerin dünya sanki üzerimize çökecekmişçesine aşıldığını sağlam biçimde iddia etmenin mümkün olduğunu düşünüyorum (Harvey, 2014: 270).” Peki, zaman-mekân sıkışmasında asıl sıkışan ne olmaktadır? Bu noktada karşımıza birey çıkar. Öyle ki Harvey, mekânın “bir küresel köy”e ya da “uzay gemisi dünya”ya doğru küçülmesi ve bunun yanında zaman anlayışımızın içinde bulunduğumuz andan öteye geçememesi yani bu denli kısılması, mekânsal ve zamansal dünyalarımızın sıkışmasını, böylece bunlar arasında başa çıkılması zor bir yaşamın ortaya çıktığını ifade eder (Harvey, 2014: 270). Bu süreçler insanı strese düşürecek, heyecanlandırarak ve ağır tedirginlikler verecektir. Böylece yeni tepkiler meydana gelecektir. Öte yandan zaman-mekân sıkışması kavramı Foucault’ta “kapatılma” olarak karşılığını bulur. Birey, içerisinde bulunduğu mekânı biçimlendirmede yetersiz kalacak, önce-şimdi-sonra arasında mekânı biçimlendirmede karar verirken kendisini eylemselliğini kısıtlayarak zaman ve mekânın arasında sıkışacaktır (Kargı, 2014: 226). Bu vaziyet, bireyin gündelik hayatındaki iktidarını kaybetmesi ihtimalini beraberinde getirecek ve kendisini “kapatılmış” hissedecektir. Urry ise zaman-mekân sıkışmasını dünyanın başka yerlerinde yaşanan ve tutarlılığı şart olmayan dolaylı olaylar dizisinin, içinde bulunulan mekâna etki etmesi ve onu biçimlendirmesi, bu vaziyetin de bireye hiçbir çıkar yol bırakmayarak gerçekleşmesi olarak ifade etmektedir (Urry, 1999: 38). Sonuç itibarıyla zaman-mekân sıkışması, bireyin kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olmasını, onu yönlendirmesini ve biçimlendirmesini kısıtlayan, bireye psikolojik baskılar yaratan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada birey gündelik yaşamı üzerinde söz sahibi olmak isteyecek, onun elinden kayıp gitmesine engel olmak isteyecek ve ona bir anlam yüklemeye çalışacaktır. Bu noktada yerel kimlik, bireyin gündelik yaşamıyla bağlantılı olarak ve kökleri sağlam biçimde karşısına çıkacak, onun yaşamını şekillendirmesinde ve yaşamına anlam katmasında yol gösterecektir.

Küreselleşmenin getirdiği büyük dönüşümler, şüphesiz toplumlar üzerinde endişeler yaratmıştır. Bu endişeler ise elbette yaşamın hızlı değişen koşullarından kaynaklı belirsizlikten kaynaklanabileceği gibi ulus-devletin bazı meseleleri çözmede eksik kalmasından da kaynaklanabilmektedir. Ulus-devletlerin tek başına çözmede eksik kaldığı konular olarak çevre sorunları ve güvenlik meseleleri örnek olarak verilebilir. Çevre sorunlarına baktığımızda Barber, :“İş, asit yağmurlarına, petrol kirlenmelerine, azalan balıkçılık kaynaklarına, bulanıklaşan yeraltı su kaynaklarına, florokarbon itici gazlara, radyasyon sızıntılarına, zehirli atıklara ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara geldiğinde ulusal sınırlar anlamını yitirir. Zehirler gümrük kontrolleri için durmayacağı gibi mikroplar da pasaport taşımazlar (Barber, 2009: 338).” ifadesiyle meselenin önemine dikkat çekici bir biçimde değinmiştir. Gerçekten de iş çevre sorunlarına geldiğinde hiçbir devlet, bu sorundan kaçamayacak, aldığı önlemler bir işe yaramayacaktır. Bu vaziyet de günün sonunda bireyler üzerinde bir endişeye yol açmaktadır. Diğer yandan güvenlik meselelerine baktığımızda ikinci dünya savaşı sırasında bir “dehşet dengesi”nin ortaya çıktığını ve hiçbir devletin artık birbiriyle doğrudan geleneksel yolla savaşmadığını belirtmek gerekir. Öyle ki geliştirilen nükleer bombalar, yıkımı da küresel bir hale getirmiştir ve hiçbir devlet “ben kesinlikle güvendedim” şeklinde bir tavır takınmamaktadır. Diğer yandan geleneksel savaşın sona ermesi ve ülkeler içerisinde meydana gelen iç gerilimler, güvenlik noktasında terörü meydana getirmiştir. Yine bireyler bu süreçler sonunda tamamen güvende olmadıklarını düşünüp, kontrol edemeyeceği süreçler sonucunda bir endişeye kapılmaktadırlar. Bu da onların, endişeleri sonucunda sığınacak bir liman olarak yerel kimliklere yönelmeleri sonucunu doğuracaktır. Sonuçta insanın davranışlarına yön veren duygulardan birisi de korkudur. Korku ise endişeyle birlikte ortaya çıkabilmektedir.

Yukarıdaki paragrafta devletin bazı sorunlar için yeterince etkin politikalar üretememesinden bahsettik ve bunun sonucu olarak da bireylerde endişe duygusunun ön plana çıktığını belirttik. Diğer yandan devletlerin artık ulusal ekonomileri üzerinde de hâkimiyetinin azaldığına küreselleşmenin boyutları kısmında değinmiştik. Devletlerin ekonomi üzerinde hâkimiyetlerinin azalması ve şirketleri çekmek için ürettikleri vergi politikaları, devlet içerisinde büyük bir kesimin ekonomik yapısını etkilemekte ve refahlarının azalmasına sebebiyet vermektedir. Refahın azalması ve devletlerin bu konu karşısında

etkin politikalar üretmemesi, bireyleri yeni arayışlara sokacak ve bu noktada yerel kimlik ayrıştırıcı bir hal alabilecektir. Diğer yandan bireylerin bir tepki olarak yerel düzeyde içine kapanmasına ve yerel kimliğin öne çıkarılarak yerel ekonomilerin canlandırılmasına da sebebiyet verebilecektir. Burada önemli olan nokta devletin ekonomik yönden işlevsiz hale gelmesiyle toplumsal refahta meydana gelen azalma, yerel kimliğin öne çıkmasına sebebiyet verebilecektir.

Küreselleşme süreciyle birlikte birçok şeyin akışının kolay olduğunu belirtmiştik. Bu akışlar içerisinde şüphesiz insan akışı olarak göç de vardır. Küreselleşme-kentleşme süreçleriyle artış gösteren göç olgusuyla yerel kimliğin de taşındığı görülmektedir. Bu göçün dış ya da iç göç olması önemli değildir. Gündüz'ün çalışması bu konuda dikkate değerdir. Yalova'nın bir mahallesine, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'dan göç eden bir grubu ele aldığı çalışmasında önemli bulgular elde etmiştir. Konuyla alakalı olarak elde edilen sonuçlardan birisi; göç eden grubun, orada bulunan hâkim gruba karşı direnç gösterdiği ve kendilerine ait bir yerel kimlik oluşturduğudur (Gündüz, 2015: 68). Yani göç eden grup, göç ettiği grubun hâkim yerel kültürüne karşı bir direnç oluşturuyor ve kendi yerel kimliğini de göç ettiği yere taşımış oluyor. Bu noktada genel düşündüğümüz zaman, küreselleşmeyle artış gösteren göç olgusu, bireylerin kendi yerelliklerini dünyanın başka bir köşesine de taşımaya yol açmış ve bu bakımdan yerel kültürlerin çoğalmasına, dolayısıyla da yerel kimliklerin önem kazanmasına sebebiyet vermiştir.

Berner, küreselleşmeyle gelen bütünleşme sürecinin dünya kentlerinde parçalanmayı da beraberinde getirdiğini, yerel alt kültürleri ortaya çıkardığını ifade eder (Berner, 2010: 138). Ona göre metropollerde bile küreselleşme, kentin bütünü için değil, belli bir parçası için gerçekleşmektedir. Bu vaziyeti "metropol ikilemi" olarak ifade edip şöyle açıklar: "Bir yandan, kent arazisi, talep hızla arttığı için, o güne kadar görülmedik ölçüde değer kazanır; öte yandan, piyasadaki arazi fiyatlarını ve ev kiralalarını karşılayamayan insan sayısı giderek artar; bu insanların büyük bir kısmını, yeni ekonomik fırsatlardan yararlanmak için kente göç edenler oluşturmaktadır (Berner, 2010: 139)." Yani kentteki ekonomik fırsatlardan yararlanmak için kente göç edenler, kentteki konut fiyatı artışından zarar görecektir ve çareyi dış bölgelere taşınmakta bulacaktır. Bu durum da gecekondu semtleri, getto ve kenar mahallelerin ortaya çıkmasına sebebiyet vererek yeni alt kültürlerin oluşmasına yol açacaktır (Berner, 2010: 140). Bunun sonucunda kent içerisinde merkezde kalan kesim için akışlar mekânına sahip olmasıyla küreselleşme süreçleri yoğun olarak yaşanırken, kentteki rekabet ortamında tutunamayan kesimler için mekâna egemen olamamasından kaynaklı yerel kimlikler araması ve günlük yaşamının odak noktasını bu yerleşmenin oluşturması süreçleri yaşanmaktadır. (Berner, 2010: 140-141).

Yerel kimliğin küreselleşme sürecinde durumuna değinirken yerel kimliğin dikkate değer bir hal aldığını görmek aklımıza şu soruyu getirmektedir: "Küreselleşme, nasıl bir yandan kültürler arasında homojenleştirici bir rol oynarken bir yandan da yerel kimliğin öne çıkmasını sağlamaktadır?". Bu sorunun maalesef net bir cevabı yoktur. Küreselleşme bizzatı zıtlıkları içeren bir kavramdır. Bir yandan basitlik bir yandan karmaşıklık olabilirken, diğer yandan parçalanma ve bütünleşme süreçleri aynı anda yaşanabilmektedir. Bu noktada Steward, gezegen ekolojisi ve güvenliği gibi ana politikalarda bütünleşmeyi işaret ederken kültürel noktada karşı çıkışlar ve çeşitli yerelleşme süreçleriyle de parçalanmayı göstermektedir (Steward, 1995: 64). Öte yandan Robertson, küreselleşme sürecinde meydana gelen akışlar sonucunda farklı toplumların birbirleriyle etkileşime girmelerinin, toplumların kendi içlerindeki değerleri öne çıkarttığını ifade etmektedir (Robertson, 1998: 119). Böylece bir yandan homojenleşme görülürken bir yandan da farklılaşma mümkün hale gelmektedir. Diğer yandan Berner'in yukarıdaki düşüncelerine bakarsak bu süreçler aynı anda olurken homojenleştirmenin özellikle bir kesim için daha geçerli hale geldiğini söylemek de mümkündür.

SONUÇ

Zıtlıkları içerisinde barındıran ve net bir tanım üzerinde uzlaşamayan küreselleşme kavramı birçok boyutu da beraberinde getirmiştir. Ekonomik boyutta neoliberalizmle birlikte piyasanın ekonomi üzerindeki hâkimiyeti, devletin ekonomik anlamda gücünün azalmasını beraberinde getirmiştir. Diğer yandan metaların akışının hızı ve yoğunluğuyla dünya üzerinde işbölümüne dayanan çeşitliliği, küresel ekonomik süreçlerle beraber gelmiştir. Siyasi boyutta ulus-devletin egemenliği üzerine tartışmalar yoğunluk göstermiş, kimileri ulus devletin sonunun geldiğini belirtirken kimileri ulus devletin eskisi gibi güçlü olduğunu, kimileri de ulus devletin değişen günün şartlarına göre yeni inisiyatiflerde bulunacağını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda yükselen sivil toplum ve küreselleşme sürecinde diğer aktörlerin ön

plana çıkması devletlerin artık klasik egemenliği elinde bulundurmadığını ortaya koymaktadır. Toplumsal boyutta kimlik meselesi ve refaha dayalı toplumsal süreçler tartışılmaktadır. Diğer yanda çevresel boyutta küreselleşmenin arka planında kapitalizmden kaynaklı sermaye birikim hırsının doğa üzerinde de yoğun tahribatları beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Son olarak kültürel boyutta kültürel tektipleşme ve farklılaşma arasındaki gerilim, medya yoluyla tüketim toplumu oluşturulma süreci ve buna dayanarak insan arzusunun ve kültürünün biçimlendirilmesi ve birey üzerindeki kültürel baskılar yer almaktadır.

Küreselleşmenin kültürel boyutuyla tartışılan konular, kimlik meselesini ön plana çıkarmıştır. Bireyin yaşantısında bulunduğu sahicilik olarak öne çıkan kimlik, küreselleşme sürecinde yoğun baskılara maruz kalmıştır. Bu baskılar sonucu bireyler kendilerine yeni kimlik arayışlarına girmişler, küresel kültürün yapaylığı ve geçiciliği sonucunda da kendilerine en yakın olan ve gündelik yaşamına yön verecek yerel kimliğe sarılmışlardır. Küreselleşmenin etkisiyle yerel kimliğin yeniden öne çıkma sebeplerine baktığımızda; birincisi, yerel kimliğe sarılmanın küreselleşmenin getirdiği zaman-mekân sıkışmasında bireylerin gündelik yaşamlarında söz sahibi olma isteğinden kaynaklanabildiği görülmüştür. İkincisi, gerek çevresel gerekse güvenlik bakımından devletlerin tek başlarına yetersiz kalması bireyleri bir endişeye yönlendirecek ve bu endişe sonucunda sığınacak liman arayacak bireyler gündelik yaşamı içerisinde yerel kimliklere sarılacaktır. Üçüncüsü, ekonomik boyutta da ifade ettiğimiz gibi devletin ekonomik süreçlerden dışlanmasıyla birlikte kendi ekonomi politikası üzerinde söz sahibi olamaması süreci zamanla toplumsal refahın azalmasına yol açarak yerel dinamiklerin hareketlenmesini beraberinde getirebilecektir. Dördüncüsü, küreselleşmeyle artan göç olgusunun bireyler üzerinde yerel kimliğin korunmasını ve yeniden üretilmesi tepkisini beraberinde getirmektedir. Beşinci ve son olarak Berner'in ifade ettiği "metropol ikilemi" kavramsallaştırmasıyla bireyin kendisine anlam araması sonucunda yerel kimlik önem kazanabilecektir. Böylece küreselleşme bir yandan bütünleştirici bir görünüm sunarken bir yandan da parçalayıcı bir vaziyet almaktadır. Zaten zıtlıkların birleşmesiyle bir bütün oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. (2011). Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları. Nobel Yayınları, Ankara.
- Barber, B. R. (2009). "Cihad McDünyaya Karşı: Küreselcilik ve Kabilecilik Dünyayı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?" (Çev. H. Özdemir), (Ed. K. Bülbül), Küreselleşme Temel Metinler, ss. 329-347, Orion Kitabevi, Ankara.
- Berner, E. (2010). "Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi İçin Yürütülen Mücadele" (Çev. L. Şimşek ve N. Uygun), (Ed. A. Öncü ve P. Weyland), Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, ss. 137-163, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Colas, A. (2014). "Neoliberalizm, Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler" (Çev. Ş. Başlı, T. Öncel). (Ed. A. Saad-Filho ve D. Johnston). Neoliberalizm: Muhafız Bir Seçki, ss. 123-143, Yordam Kitap, İstanbul.
- Dollar, D. & Kraay, A. (2014). "Zenginliğin Yayılması" (Çev. A. S. Mercan), (Ed. D. Held ve A. McGrew). Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması, ss. 530-540, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Eryentü, M. (2015). Küreselleşme Sürecinde Kimliksizlik. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Giddens, A. (2014). Modernliğin Küreselleşmesi. (Çev. M. C. Çelebi), (Ed. D. Held ve A. McGrew). Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması, ss. 81-88, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Güler, A. (2003). Dünya İle Bütünleşmede Evrensel Kimlik Sorunu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (1): 1-7.
- Gündüz, İ. (2015). 'Global Modernite'de Kentleşme Karşısında Alt Kültür, Dil ve Yerel Kimlik, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 0 (1): 37-72.
- Harvey, D. (2014). Postmodernliğin Durumu (Çev. S. Savran). Metis Yayınları, İstanbul.
- Haspolat, E. (2003). Küreselleşme ve Yerelleşme Dinamiğinde Ulus Devlet. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Held, D.; McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, P. (2009). Küresel dönüşümler, siyaset, ekonomi ve kültür. (Çev. İ. Aktar), K. Bülbül. (Editör). Küreselleşme Temel Metinler, ss. 131-155, Orion Kitabevi, Ankara.
- Held, D.; McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, P. (2014). Küreselleşmeyi Yeniden Düşünmek. (Çev. M. C. Çelebi), D. Held ve A. McGrew. (Editörler). Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması, ss. 88-97, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Huntington, S. P. (2009). "Medeniyetler Çatışması mı?" (Çev. M. Çalık), (Ed. K. Bülbül). Küreselleşme Temel Metinler, ss. 433-455, Orion Kitabevi, Ankara.
- Kargı, B. (2014). Zaman-Mekân Sıkışması Boyutuyla Bilimde Dönüşümler ve Sosyal Teoride Küreselleşme ve Ulus-Devlet. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(10): 219-237.
- Kılıç, S. (2008). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler. Akademik İncelemeler Dergisi, 3 (1): 31-55.
- Modelski, G. (2014). "Küreselleşme" (Çev. E. Sarıot). (Ed. D. Held ve A. McGrew), Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması, ss. 75-81, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Ritzer, G. (2009). "McDonalddlaştırmaya Giriş" (Çev. Ş. S. Kaya), (Ed. K. Bülbül), Küreselleşme Temel Metinler, ss. 371-391, Orion Kitabevi, Ankara.
- Robertson, R. (1998). "Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu" (Çev. G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal). (Ed. A. D. King). Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları, ss. 97-121, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Robins, K. (2014). "Küreselleşmeyi Karşılama" (Çev. B. Özçelik), (Ed. D. Held ve A. McGrew), Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması, ss. 287-295, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Sarıtaş, İ. (2009). "Küreselleşme Kavramı" (Ed. Tevik Erdem), Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler, Lotus, Ankara.
- Steger, M. B. (2013). Küreselleşme. (Çev. A. Ersoy). Dost Yayınevi, Ankara
- Steward, F. (1995). "Yeşil Zamanlar" (Çev. A. Yılmaz). (Ed. S. Hall ve M. Jacques), Yeni Zamanlar: 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi, ss. 65-75, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Toureine, A. (2007). Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma (Çev. O. Kunal). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Urry, J. (1999). Mekânları Tüketmek. (Çev. R. G. Öğdül). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Yeldan, E. (2012). Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birkim ve Büyüme. İletişim Yayınları, İstanbul